

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH PRZY WITRAŻACH
W OKNACH KOŚCIOŁA P.W. ŚW. PIOTRA I PAWŁA
W GRODZICZNIE**

Opracowanie :
mgr Lidia Piotrowska Cześnik

art. plast. Piotr Dziemianowski

Toruń 2022

1. Cel i zakres dokumentacji

Dokumentacja obejmuje zakres przewidzianych prac konserwatorskich i restauratorskich przy witrażach w oknach kościoła p.w. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Grodzicznie

1. Identyfikacja zabytku

- rzymskokatolicki kościół parafialny należący do parafii p.w. Św. Piotra i Pawła w Grodzicznie
adres : Nowe Grodziczno 9c ; 13-324 Grodziczno ; powiat nowomiejski , gm. Grodziczno
w woj. Warmińsko- mazurskim
- zabytek wpisany do rejestru zabytków pod nr a-1077 z dnia 04.08.1968 r
- czas powstania - początek budowy to 1340 r ; konsekracja 1400 r przez biskupa chełmińskiego Jana Kropidło

2. Zagadnienia historyczne

Miejscowość Grodziczno założona została jako jedna z pierwszych osad krzyżackich na ziemi lubawskiej. Budowa kościoła zakończona konsekracją w 1400 r .

Obiekt uległ znacznym zniszczeniom podczas wojen krzyżackich, a jego w pełni zakończoną odbudowę dotuje się na ok. 1500r

Kościół wzniesiony został z kamienia i czerwonej cegły palonej z wypełnieniem spoin z zaprawy wapiennej. Prezbiterium kościoła wzniesione zostało z drewna.

Zarówno w korpusie nawowym jak i w prezbiterium, oraz kruchcie i nadświetlu drzwi znajdują się okna z zachowanymi zabytkowymi witrażami.

Powstanie witraży w obiekcie datuje się na przełom XIX i XX kiedy kościół przeszedł modernizację wnętrza. Witraże stanowiły jeden z elementów, które pojawiły się we wnętrzu kościoła podczas jego modernizacji. Niestety ma informacji na temat autora witraży.

Zachowane witraże zamontowano w oknach korpusu nawowego, gdzie istnieje sześć okien w formie prostokąta zamkniętego łukiem.

W drewnianym prezbiterium zachowały zamontowano cztery okna z witrażami, gdzie okna również posiadają formę prostokąta zamkniętego łukiem.

Ponadto witraże znajdują się w jednym oknie kruchty bocznej od południowej strony, oraz w nadświetlu drzwi w obrębie portalu od strony elewacji zachodniej kościoła.

W latach 1994 - 2001 w kościele przeprowadzono kapitalny remont jednak witraże nie zostały poddane konserwacji.

3. Budowa , technologia i technika wykonania witraży

Zachowane Witraże wykonane są w technice tradycyjnej z wykorzystaniem profili ołowianych i szkła antycznego, oraz katedralnego. Opracowanie malarskie zostało wykonane z zastosowaniem farb tlenkowych (kontur i patyna) utrwalonych termicznie podczas wypału w piecu. Dodatkowo widoczne jest zastosowanie barwnych emalii utrwalanych termicznie, oraz tlenku srebra utrwalonego termicznie, który znajduje zastosowanie do wybarwień szkła na kolor żółty,

Witraże zamontowane w oknach kościoła stanowią ich pojedyncze przeszklenie.

3.1 Witraże w oknach nawy

Każde z okien korpusu nawowego podzielone jest na cztery kwatery z zastosowaniem stalowego teownika konstrukcyjnego zamontowanego w ościeżu okna. Witraż zamontowany jest względem teownika konstrukcyjnego z zastosowaniem klinów i uszczelniony kitem. Względem ościeża okna witraż zamontowany jest przy użyciu zaprawy wapiennej. W poszczególnych kwaterach witraża w celu ich zabezpieczenia przed odkształceniem zamontowano stalowe wiatrownice (pręty stalowe) mocowane do ościeża okna na zaprawę wapienną.

Witraże w oknach nawy kościoła są witrażami figuralnymi z bogatą ornamentyką w tle i elementami bogatej architektury w bordiurze powtórzonymi w każdym witrażu.

Poszczególne witraże przedstawiają postaci świętych.

W oknach elewacji północnej patrząc od empory organowej istnieją trzy witraże :

1. Witraż z postacią Św. Jana
2. Witraż z postacią Jezusa Chrystusa
3. Witraż z postacią Św. Barbary

Na zdjęciu widoczny witraż z postacią
Jezusa Chrystusa

Na zdjęciu widoczny witraż z postacią
Św. Barbary

W oknach elewacji południowej patrząc od empory organowej istnieją trzy witraże :

1. Witraż z postacią Św. Pawła
2. Witraż z postacią Św. Piotra
3. Witraż z postacią NMP

Na zdjęciu widoczny witraż z
postacią Św. Pawła

Na zdjęciu widoczny witraż z postacią Św.
Piotra

Na zdjęciu widoczny witraż z postacią NPM

3.2. Witraże w oknach prezbiterium

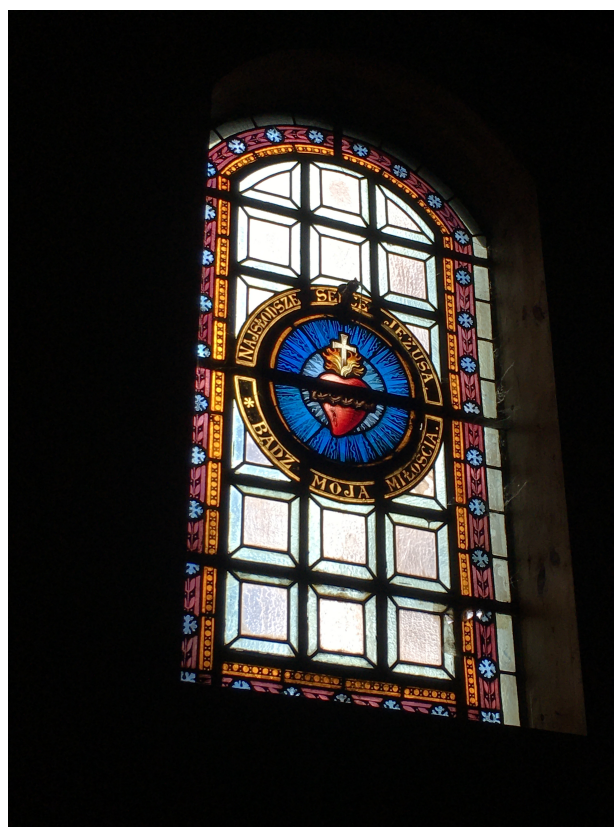
W oknach prezbiterium istnieją cztery witraże zamontowane w prostokątnych oknach zakończonych łukiem. Okno wykonane jest w konstrukcji stalowej z teowników dzielących okno na małe kwatery. Konstrukcja stalowa okna pomalowana jest na kolor szary. Kwatery witraża zamontowane są w oknie z wykorzystaniem kitu szklarskiego. Głównymi motywami dekoracyjnymi witraży są opracowane malarsko tonda z symbolami Słodkie Serca Maryi, Najśłodsze Serce Jezusa, Eucharystii i Św. Krzyża. Tonda umieszczone są w środkowej części okien, natomiast w tle witraża zastosowano dwubarwny podział geometryczny (bez opracowania malarskiego) z zastosowaniem szkła katedralnego (bezbarwnego i błękitnego). Bordiura witraża jest bogato zdobiona z elementami roślinnymi opracowanymi malarsko. Trzy witraże zamontowane są w południowej elewacji prezbiterium i jeden w elewacji wschodniej prezbiterium.

Witraże w prezbiterium patrząc od strony nawy :

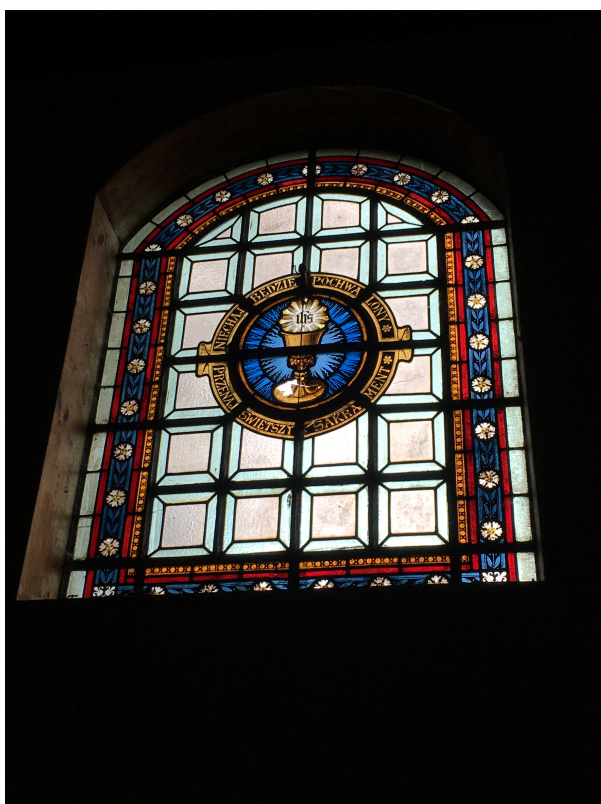
1. Witraż z symbolem - Słodkie Serce Maryi
2. Witraż z symbolem - Najśłodsze Serce Jezusa
3. Witraż z symbolem - Eucharystii
4. Witraż z symbolem - Krzyża Świętego

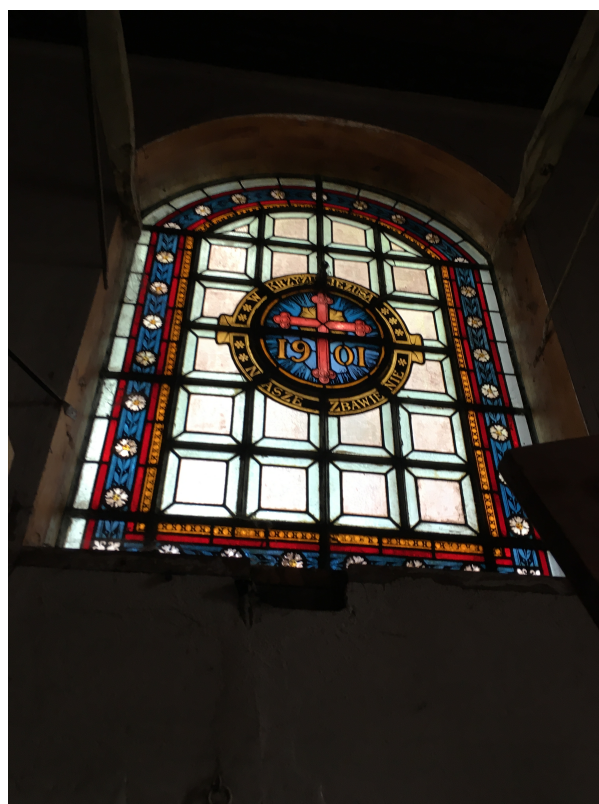
Na zdjęciu widoczny witraż z symbolem
Słodkie Serce Maryi

Na zdjęciu widoczny witraż z symbolem
Najsłodsze Serce Jezusa

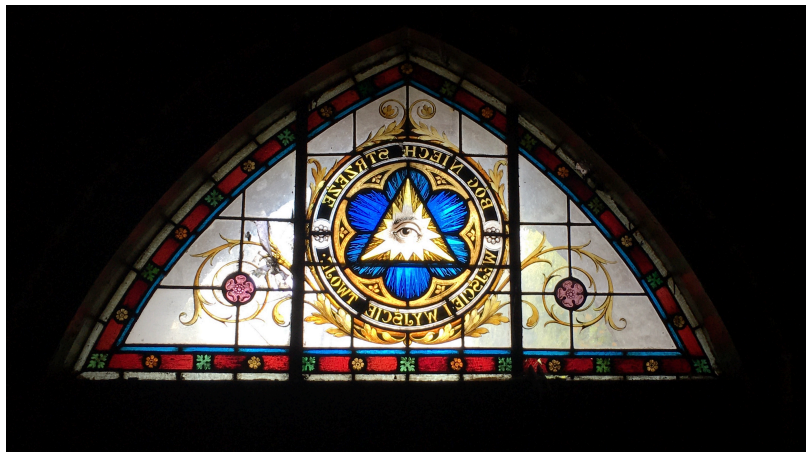
Na zdjęciu widoczny witraż z symbolem
Eucharystii

Na zdjęciu widoczny witraż z symbolem
Krzyża Świętego

3.3 Witraż w nadświetlu drzwi elewacji wschodniej.

W nadświetlu drewnianych drzwi istnieje witraż z symbolem Opatrzności Bożej umieszczonym w tondzie położonym w jego centralnej części. Tondo witraża opracowane jest malarsko farbami tlenkowym utrwalonymi termicznie analogicznie jak w pozostałych witrażach istniejących w kościele. Tło witraża wykonane jest w geometrycznym podziale z zastosowaniem bezbarwnego szkła antycznego i posiada również opracowanie malarskie w postaci wici roślinnej. Bordiura witraża wykonana jest w formie geometrycznej z opracowanymi malarsko elementami roślinnymi. Witraż składa się z trzech kwater zamontowanych względem drewnianej konstrukcji okna na kit szklarski. Kwatery witraża wzmocnione zostały stalowymi wiatrownicami.

Na zdjęciu widoczny witraż z symbolem
Opatrzności Bożej

3.4. Witraż w kruchcie bocznej od strony południowej.

W oknie kruchty istnieje witraż z symbolem Pojednania. W tondzie umieszczony jest symbol pojednania w postaci splecionych dłoni. Witraż opracowany jest malarsko zarówno tondo jak i tło. Bordiura witraża wykonana jest z barwnych elementów geometrycznych z elementami roślinnymi. Witraż składa się z trzech kwater podzielonych dwoma stalowymi teownikami konstrukcyjnymi osadzonymi względem ościeża na zaprawę wapienną. Witraż względem teowników osadzony jest z wykorzystaniem kitu szklarskiego.

Na zdjęciu widoczny witraż z
symbolem Pojednania

4. Stan zachowania witraży

Stan zachowania witraży ocenia się jako zły. Witraże posiadają spękaną szklą przez które wody opadowe przedostają się do wnętrza kościoła. Zważywszy na fakt, iż witraże stanowią pojedyncze przeszklenie okien ma to zgubny wpływ na ich warstwy malarskie jak i powoduje zacieki na ścianach kościoła. Ponadto stwierdzono nieszczelność warstw styku szkła z profilem ołowianym co wpływa negatywnie na statykę witraża i powoduje trwałe odkształcenia kwater witraża. Stwierdzono spękanie w miejscach lutowań profili ołowianych i nieskuteczne działanie zluźnionych z tego powodu wiatrownic umieszczonych w polach witraży. Trwałe zawilgocenie powierzchni witraży zgubnie wpłynęło w szczególności na ich warstwy malarskie pierwotnie opracowane farbami tlenkowymi i emaliami naszkliwnymi. Zaobserwowano znaczne utracenie czytelności w warstwie graficznej witraży. Widoczne są nieudokumentowane ślady napraw poprzez nałożenie wtórnych warstw malarskich, jednak ich rezultat był nieskuteczny.

Zdjęcia przedstawiają przykładowe zniszczenia :

Widoczne spękania szkieł

Widoczna utrata warstw malarskich

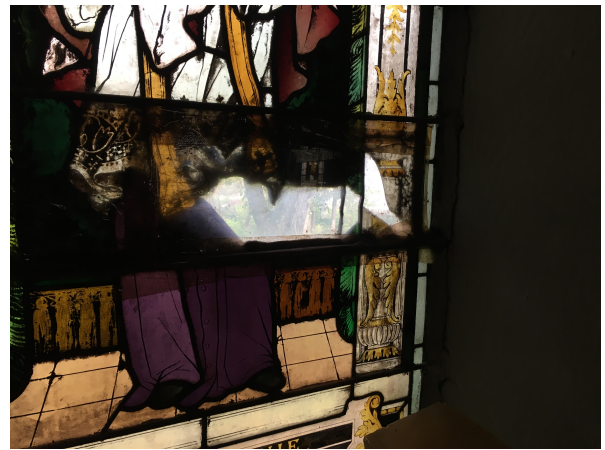
Widoczna utrata warstw malarskich i spękania szkła

Widoczna utrata warstw malarskich

Widoczna utrata warstw malarskich i spękane szkła

Widoczna utrata warstw malarskich i spękania

Widoczna utrata warstw malarskich

Widoczna utrata warstw malarskich w witrażu okna nawy

Widoczna utrata warstw malarskich i spękane szkła w witrażu okna prezbiterium

Widoczne spękania szkła w witrażu okna
kruchty bocznej

Uszkodzenie witraża nadświetla nad drzwiami
w elewacji zach. widziane z zewnątrz

Uszkodzenie witraża nawy widziane z zewnątrz

Uszkodzenie witraża w oknie nawy
widziane z zewnątrz

Uszkodzenia witraża i korozja elementów stalowych w konstrukcji okna prezbiterium

Widoczne spękania szkieł w oknie kruchty bocznej

Widoczne spękania szkieł w witrażu okna prezbiterium

Widoczne spękanie szkieł witraża w nadświetlu drzwi w elewacji zach.

Na zdjęciu widoczny jest witraż z okna nawy przedstawiający postać Św. Barbary z widocznymi znacznymi uszkodzeniami warstw malarskich i spękanymi szklami

5. Wnioski i założenia konserwatorskie dotyczące witraży

Celem prac konserwatorskich jest przywrócenie właściwych walorów estetycznych obiektu, oraz zabezpieczenie przed dalszą degradacją.

W trakcie prac przewiduje się demontaż kwater witraży i przewiezienie ich do pracowni w celu przeprowadzenia prac konserwatorskich.

W trakcie prac przewidziano rozełowanie kwater witraży, oczyszczenie szkielek, wymianę stłuczonych elementów na nowe, sklejenie spękanych oryginalnych szkielek, oraz odtworzenie warstw malarskich witraży. Po ponownym złożeniu kwater w nowe profile ołowiane przewidziano wzmocnienie ich poprzez zastosowanie wlutowanych w płaszczyznę witraża (wzdłuż szprosów ołowianych) wiatrownic z płaskowników wykonanych z ocynkowanej stali.

Ponadto przewiduje się zastosowanie przeszklenia ochronnego witraży od zewnątrz z zastosowaniem szkła bezpiecznego 3.3.1 (bezbarwnego) w celu osłony witraży przed parciem wiatru i opadami atmosferycznymi.

Program Prac Konserwatorskich

Przed rozpoczęciem prac należy wykonać dokumentację fotograficzną aktualnego stanu obiektu.

1. Ostrożnie wymontować kwatery witrażowe z okien kościoła
2. Zabezpieczyć okna na czas prac
3. Wykonać negatywy kartonowe poszczególnych kwater witraży
4. Ostrożnie rozełować kwatery witraży
5. Wykonać dezynfekcję szkielek witraży preparatami obojętnymi dla malatury
6. Oczyszczyć witraże stosując wodę demineralizowaną bez ich długotrwałego namaczania w celu uniknięcia osłabienia malatury
7. Doczyszczyć mechanicznie szkła za pomocą miękkich szczotek (dotyczy szkielek bez wypraw malarskich)
8. Wykonać rekonstrukcję i renowację warstw opracowania malarskiego szkielek witraży. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż nie wskazane jest ponowne utrwalanie termiczne zabytkowych szkielek ponieważ osłabione zabytkowe szkła mogą po obróbce termicznej stracić swoje właściwości estetyczne i techniczne. Dlatego proponuje się wykonanie nowych wypraw malarskich na zimno i utrwalenie ich preparatem np. Paraloid B-72 w toluenie o stężeniu 3 - 5 %.
W razie konieczności można wykonać próbę zachowania się oryginalnych szkielek po powtórnym wypale (na skrawku oryginalnego szkła). Jeśli stan techniczny szkielek po wypale pozwala na obróbkę termiczną to względnie można podjąć takie próby renowacji.
Jednak generalnie zalecane jest opracowanie renowacji szkielek na zimno.
9. Wykonać sklejenie spękanych szkielek z zastosowaniem np. kleju utwardzanego światłem ultrafioletowym, lub preparatami na bazie żywicy.
10. Wykonać rekonstrukcję utraconych szkielek z wykorzystaniem szkielek identycznych w barwie i strukturze jak oryginalne tj. szkło antyczne lub katedralne.
11. Złożyć ponownie kwatery witraży stosując profile ołowiane, oraz uszczelnić pola witraży białym kitowym
12. Wlutować wiatrownice wzmacniające kwatery witraży z wykorzystaniem płaskowników ze stali ocynkowanej. Płaskownik o szer. 4-5 mm należy wlutować prostopadle do podstawy kwatery witraża montując go do profili ołowianych.
13. Wykonać konserwację stalowych elementów konstrukcyjnych okien. Należy oczyścić powierzchnię z elementów korozji i pokryć je farbą podkładową antykorozyjną, a następnie farbą do metalu w kolorystyce zbliżonej z istniejącą w obiekcie.
15. Zamontować przeszklenie ochronne z zewnątrz dla witraży z zastosowaniem szkła bezpiecznego (bezbarwnego) typu float 3.3.1, wraz z uszczelnieniem go do ościeża okna zaprawami na bazie trasy w kolorystyce zbliżonej z istniejącymi zaprawami na elewacji kościoła

- 16 . Zamontować kwatery witraża do okien kościoła, wraz z uszczelnieniem ich względem ościeża okna z zastosowaniem zapraw na bazie trasy.
17. Wykonać dokumentację prac po konserwacji.

Autorzy opracowania i zdjęć :

Lidia Piotrowska- Cześnik
mgr konserwacji elementów i detali
architektonicznych

dypłom UMK Toruń nr 1703 wydany w 1992 r

Zamieszkała :
Ul. Polna 16 B m 2
87-100 Toruń
Tel. 697- 466 - 674

art. plast. Piotr Dziemianowski
Firma Patrik- Art Piotr Dziemianowski
Ul. Kr. Jadwigi 6
87- 100 Toruń
Tel. 501-507- 458

